

predstavljaju sjajnu materiju za analizu tema kojima Pirenne teži,⁵ i koje se često na prvi pogled čine široke i univerzalističke.

Henri Pirenne na kraju zaključuje da je do 8. st. Europa poprimila nov izgled, a evolucija je završila 800. godine ustrojstvom novoga Carstva koje sankcionira raskol Zapada i Istoka time što Zapadu daje novo Rimsko Carstvo.

Mora se priznati da u supstandardnom izdanju knjige, koje odmah u naslovu čak donosi pogrešno autorovo ime, ipak pronalazimo vrijedno djelo koje nadopunjuje nedavno reprintanu *Povijest Europe*.⁶ Vidljivo je dakako da se radi o djelu koje je izdano posthumno i da autor nije uspio napraviti reviziju napisanih tekstova. No bez obzira na to knjiga nam pruža sjajan uvid u srednjovjekovna zbivanja, vješto ispreplićući ne samo sukob Zapada i Istoka, već i važan element koji nosi islam.

— Maja Horg [povijest]

Marc Bloch: APOLOGIJA HISTORIJE ILI ZANAT POVJESNIČARA,

Zagreb: Srednja Europa, 2008.*

Knjiga *Apologija historije ili zanat povjesničara* (u originalu *Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien*, prvi put objavljena 1949.) djelo je koje, već po svom nimalo skromnom naslovu, upućuje na izvanserijsku tematiku. Radi se o posljednjem djelu Marca Blocha (1886.-1944.), francuskog povjesničara i predvodnika izvorne generacije povjesničara okupljenih oko časopisa *Annales*, koje otkriva metodologiju, ideje, usmjerenja i shvaćanja jednog povjesničara ispred svog vremena. Važnost toga djela može ilustrirati sljedeći primjer: u Njemačkoj se Blochova apologija pojavila izuzetno kasno u prijevodu (pod naslovom *Apologie der Geschichte oder Der Beruf des Historikers*¹), tek 1992.

5 F. L. Ganshof, „Henri Pirenne and Economic History“, *The Economic History Review* 6/2 (1936.), 179–180.

6 Henri Pirenne. *Povijest Europe: od seobe naroda do XVI. Stoljeća* (Split: Marjan tisak, 2005.).

* Ovaj tekst je u izvornom obliku napisan kao esej za kolegij *Suvremena historiografija* kod doc. dr. sc. Zrinke Blažević u akademskoj godini 2008./2009. Zahvaljujem se profesoricu na korisnim komentarima koji su me dodatno potakli da ovaj rad proširim i prilagodim potrebama časopisa.

1 Marc Bloch. *Apologie der Geschichte oder Der Beruf des Historikers* (Stuttgart, 1992.).

godine. Iako se radi o vrlo nezgrapnom i djelomično iskrivljenom prijevodu, njegovo objavljivanje označilo je poseban pomak u suvremenoj njemačkoj historiografiji. Tradicionalno izbjegavanje pristupa i djela povjesničara oko Analā prisutno u njemačkoj historiografiji od samih početaka time je konačno dokinuto, a ravnomjerni razvoj novih tendencija historiografije, dakle primjerice kulturne historije, historijske antropologije ili historijske demografije, dobio je dodatni poticaj iz, reklo bi se, davno prisutnog, ali neočekivanog smjera. Naravno, teško je reći da je čitavu tradiciju ovog dijela francuske historiografije otvorila u Njemačkoj tek jedna knjiga, ali njena sveobuhvatnost, pa mjestimice i zatvorenost, omogućuju dobro polazište za redefiniranje brojnih, međusobno vrlo različitih, područja. Primjerice, Blochovo isticanje J. J. Mabillona kao najznačajnijeg povjesničara 17. stoljeća podsjeća njemačku tradicionalnu školu pomoćnih povijesnih znanosti na čvrstu metodološku osnovu u mabillonovskoj tradiciji francuske samostanske paleografije i diplomatike 17 stoljeća.

Upravo je to apostrofiranje francuskih (za Blocha, dakle, domaćih) znanstvenika karakteristično. Namjera je djelovati na nacionalnoj razini bez obzira na kasnije tako snažan internacionalni utjecaj *Annales* i njenih predstavnika. Njemački povjesničar Lutz Raphael Blochovu *Apologiju* naziva „Minimaltheorie“, nekom vrstom elementarne „mikroteorije“. ² To ne treba začuditi, jer će se nakon Blocha, a posebice od 1970-ih, potrošiti mnogo stranica u definiranju ili negiranju povijesti i njenih metoda, upravo onih koje Bloch iznosi u svom posljednjem djelu. Sve mane i svi nedostaci knjige uočljivi su i jasni – reference na Hitlerovu Njemačku, nedovršenost teksta ili pokoji nejasni, nedotjerani odlomak. Oni u ovom (hrvatskom³) izdanju nisu skriveni ili prepravljani pa je još jasnije kako se ovdje ne radi samo o teorijsko-metodološko-didaktičkoj bazi jednog historografskog usmjerenja nego i o prvorazrednom izvoru za povijest historiografije i filozofiju povijesti.

Blochova *Apologija* svojevrsni je vodič svakom povjesničaru. Autor u djelu razrađuje metode povijesne znanosti koje su, ugrubo, vidljive po poglavljima od kojih se ova, nedovršena, knjiga sastoji. Istraživački se rad svodi na nekoliko faza: postavljanje problema i njegova kontekstualizacija (poglavlje *Povijest, ljudi i vrijeme*), postavljenog problema i prikupljanje izvora, literature, podataka (poglavlje *Historijsko promatranje*), kritička analiza (*Kritika*) te, kako i samo poglavlje govori, historijska analiza. Prateći tijek razvoja metoda povijesne znanosti, može se zaključiti da bi posljednje, nedovršeno poglavlje zasigurno bilo prezentacija dobivenih rezultata. Dakle, Marc Bloch, povjesničar, jedan od predvoditelja nove historije, povijesnu znanost temelji na metodama koje su ustanovljene mnogo prije njega i koje su oblikovale i definirale povijest kao znanost, i

2 Lutz Raphael, *Klassiker der Geschichtswissenschaft*, svezak 2 (C.H.Beck, 2006.), 241.

3 Hrvatski prijevod izašao je 2008. godine u izdanju Srednje Europe. Prevela Jagoda Milinković. Pogovor napisao prof. dr. Drago Rokсандić.

to od 17. stoljeća i Mabillonove kritičke analize. Time pokazuje da povijest treba počivati na *klasičnim* metodama kritičke analize izvora. Međutim, slijedeći dalje Blochova razmatranja postaje jasno da on ne ostaje samo na toj razini nego se služi primjerom razvitka erudicije i paleografije 17. stoljeća kako bi napomenuo važnost kombiniranja pojedinih disciplina u 20. stoljeću. Možda njegova *Apologija* kod nas izlazi pravovremeno jer gotovo proročanski ostaje putokaz u postmodernom vremenu. Neki bi to vrijeme nazvali i nepovijesnim, vremenom propitivanja vjerodostojnosti povijesti zbog upitne vjerodostojnosti izvora koji su, u najvećoj mjeri, tekstualne prirode jer se povijest klasificira isključivo kao literarna vrsta. Pod takvim uvjetima elementarna didaktička pitanja kao što su *Što je povijest?* i *Čemu povijest?* prestaju biti samo u svrsi objašnjavanja znanstvene osnove povijesti i postaju smjerokaz pristupu znanstvene aparature.

Starost toga djela, kao i činjenica da je u Francuskoj izdano nekoliko verzija, toj knjizi daje neuobičajen šarm i posebnost. Čitajući i uspoređujući svaku verziju, postaje jasna jednostavnost i univerzalnost Blochovih misli koje su kompatibilne s gotovo svim urednicima izdanja *Apologije* koji su se prihvatili tog posla. Blochove riječi ostavljaju tako prostora uredničkoj inovativnosti. To je i vidna razlika ove knjige od bilo kakve knjige naizgled sličnoga karaktera. Dok Jenkinsova i Carrova promišljanja o povijesti, objavljena u Hrvatskoj, imaju za zadatak lavirati između znanstvene i neznanstvene publike te primjerima objasniti povijest u totalitetu, Blochovo djelo je čista ostavština, *post mortem*, historiografiji. Stilski privlačna i otvorena svakom zainteresiranom čitatelju, ali istovremeno i zahtjevna, *Apologija* nikad nije imala zadatak objasniti u potpunosti povijesnu znanstvenost, pa čak niti shvaćanje tzv. škole Analâ. Ona nije iza sebe ostavila nikakvo teorijsko djelo koje bi ju označilo kao školu; ona je više bila pokret. Upravo zato nameće se pitanje može li se *Apologija* smatrati njenim kanonskim, teorijskim djelom, tim više što ga piše jedan od „očeva“ pokretača na vrhuncu svoje karijere koja će biti nasilno prekinuta 1944. godine. Odgovor je negativan. Naime, iako *Apologija* djeluje kao teorijsko djelo, ona je više priručnik koji odgovara na pitanje kako pisati povijest. Uostalom, to joj je i naznačeno i u samom naslovu. Tipično za rana djela povjesničara oko časopisa *Annales*, ali i za samog Blocha, u tekstu je veći naglasak na samu metodologiju i poziciju povijesti u društvu, negoli kakvu razrađenu filozofiju historije. Kasnije su i drugi povjesničari, sljedbenici Blocha i Febvrea, pisali teorijska djela. Izdvojimo samo djela Fernanda Braudela *Écrits sur l'histoire*⁴ ili *Comment on écrit l'histoire. Essai d'épistémologie* Paula Veynea.⁵ No, i ona se mogu smatrati više metodološkim, odnosno kritičko-refleksijskim djelima. Pomak na ovom području načinit će Roger Chartier sa svojom *On the Edge of the Cliff: History, Language, and Practices*⁶ te posebice André Burguière

4 Fernand Braudel, *On History* (University of Chicago Press, 1980.); izvorno: *Écrits sur l'histoire* (Flammarion, 1969.).

5 Paul Veyne, *Writing History: Essay on Epistemology* (Manchester University Press ND, 1984.); izvorno: *Comment on écrit l'histoire. Essai d'épistémologie* (Éditions du Seuil, 1971.).

6 Roger Chartier, *On the Edge of the Cliff: History, Language, and Practices* (JHU Press, 1997.).

- s *L'école des Annales. Une histoire intellectuelle*, iako u smjeru istraživanja vlastite historiografije. I dok je Chartierova knjiga nastala kao skup njegovih ranijih radova i razmišljanja koja su se od 1970-ih počela događati na polju historije, Burguièreovo djelo u potpunosti možemo okarakterizirati kao teorijsko, historiografsko djelo, koje donosi intelektualnu povijest „škole“ Analâ. Blochova je *Apologija* nešto drugo – izraz svih razmišljanja i briga jednog povjesničara koji se još uvijek nalazio u borbi protiv francuske tradicionalne povijesti. Kasniji autori poput Braudela, Mandroua ili Le Roy Laduriea priznavat će Blocha (i naravno Febvra) kao očeve pokreta Analâ, ali neće se s toliko velikom pažnjom osvrnati na *Apologiju*. Povjesničarska prihvaćanja *Apologije* bila su razna. Paul Ricœur isticao je vrijednosti Blochovog djela, naglašavajući kako ona ulogu i zadatke povjesničara stavlja u novi ili drugačiji kontekst. Posebice je to vidljivo kada Bloch ističe potrebitost analize, prije negoli sinteze ili ukazuje na fenomene kao što su ekonomija, politika, kultura i sl. koji, svi zajedno, omogućuju povjesničaru da objašnjava procese.⁷ Otto Gerhard Oexle u *Apologiji* prepoznaje Blochovu želju za usklađivanjem prirodoslovnih i društvenih metoda spoznaje, njegovom težnjom za razvojem jedne „science humaine plus vaste“.⁸ Možda je jedno od istaknutijih razmišljanja ono Georgesa Dubyja, „insidera“ i Blochovog „učenika“, koji je jezik *Apologije* smatrao zastarjelim po formi, pa čak u suštini. On je naime smatrao kako je ovo Blochovo djelo zaokupljeno starim tradicijama i navikama s referencama na lažni problem uzročnosti te da preko povijesne vrijednosti ideološkim diskursom prožima narativne izvore.⁹ S druge strane, Jacques Le Goff i Massimo Mastrogregori¹⁰ upozoravaju da su Blochova djela uvijek prije izdavanja prolazila brojne prepravke i editiranja te da *Apologiju* treba gledati kao ono što ona jest: djelo u nastanku. Čak je i Bloch godinu dana prije svoje smrti Febvreu rekao da teško oblikuje svoje spise, iako ga pisanje i dalje zabavlja te da najradije ne bi volio imati vremena završiti ju!¹¹ Ugledni američki povjesničar Henry Stuart Hughes također je žalio za time što Blochova *Apologija* nije dovršeno djelo, jer bi prema njegovoj pretpostavci, završna poglavlja zasigurno dala odgovor na pitanje kako ispraviti ili izbjeći krive pristupe povijesti na koje Bloch upozorava.¹²
- Bloch na klasične povijesne metode implementira prepoznatljivu koncepciju. Nakon pažljivog izbora teme i prikupljenih svjedočanstava, slijedi kritička obrada. No, od samog početka treba znati što se traži; od samog zadavanja teme mora biti jasno što treba iščitavati iz izvora. U protivnome, rad će u najboljem slučaju rezultirati osrednjim postignućem. Tada se očituje umijeće zanata pojedinog povjesničara. Od njega se očekuje da slijedi tragove koje nam prošlost ostavlja kako bi se izbjegle krive interpretacije koje će ostaviti netočne i nepouzdanе podatke, a rezultat će biti neznanje, što je nepotrebno jer je povijest
- 7 Paul Ricœur, *History and Truth* (Northwestern University Press, 1992.), 23-31.
- 8 Otto Gerhard Oexle, „Une science humaine plus vaste“, u: Marc Bloch und die Genese einer Historischen Kulturwissenschaft“, u: *Marc Bloch: Historiker und Widerstandskämpfer*, ur. Peter Schöttler (Frankfurt/New York: Campus Verlag, 1999.), 102, 119-120.
- 9 Georges Duby, „Préface“, u: Marc Bloch, *Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien*, Paris: Armand Colin, 1974., 5-15 (Preuzeto od: Olivier Dumoulin, *Marc Bloch* (Paris: Presses de Sciences Po., 2000.), 23.).
- 10 Vidi predgovor Jacquesa Le Goffa u: Marc Bloch, *Apologie pour l'histoire ou Métier d'historien* (Paris: Armand Colin, 1993.); Massimo Mastrogregori, „Le manuscrit interrompu: Métier d'historien de Marc Bloch“, *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 44/1 (1989.), 147-159.
- 11 Francine Michaud, „Marc Bloch (1886-1944)“, u: *French Historians 1900-2000: New Historical Writing in Twentieth-Century France*, Philip Daileader, Philip Whalen, ur. (John Wiley and Sons, 2010), 44.
- 12 Henry Stuart Hughes, *The Obstructed Path: French Social Thought in the Years of Desperation, 1930-1960* (Transaction Publishers, 1968.), 52-53.

konkretna i nema mjesta za nagađanja. Povjesničar mora gledati u širinu, kombinirati izvore, interdisciplinarno se usmjeriti na srodne društvene znanosti jer od mehanicističke analize nema koristi; ona je nepotpuna i nedostatna i larpurlartistička. Traži se i kontekst jer je samo tako moguće dobiti, ili barem pokušati, cjelokupnu sliku budući da je historija istraživačica prošlih razdoblja, a ne njihova kroničarka.

Tako na kraju knjige pitanje s njenog početka: „Tata, objasni mi onda čemu služi historija“, ostaje djelomično odgovoreno bez definiranog okvira, ali s jasnom željom da se potencijal kritičnosti kojega povijesna znanost sadrži, razloži i prikaže te da se metodologija povijesne znanosti odnosi kako na predmete, tako i na same znanstvene elemente. Ukazujući na važnost cjelokupne historijske analize, Bloch daje objašnjenje onoga čime se povijest treba baviti. Njegova, iako ne namjerno, završna misao da je potrebno tražiti, a ne postulirati uzroke, sada možda i više nego prije jasno daje smjerokaz hrvatskoj historiografiji.

— **Nikolina Šimetin Šegvić** [povijest]

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlasisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com